

Чабаненко М.М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СЕЛА ЯК ПІДГАЛУЗЬ АГРАРНОГО ПРАВА

В науці висуваються різні підходи щодо виокремлення конкретних підгалузей аграрного права. Однак, як показує їх аналіз, пропонувані до визнання підгалузями нормативні масиви не завжди відповідають критеріям виокремлення підгалузей права. В якості ключових таких критеріїв, на нашу думку, слід визнати: 1) наявність власного предмету правового регулювання в межах предмету правового регулювання галузі аграрного права; 2) входження до складу підгалузі не менше, ніж двох аграрно-правових інститутів; 3) наявність в межах підгалузі «асоціацій загальних норм», передусім – специфічних правових принципів.

Хоча значна кількість науковців вважає комплекс правових норм щодо соціального розвитку села інститутом аграрного права [1, с. 107; 2, с. 82; 3, с.13], на нашу думку, його можна кваліфікувати як підгалузь аграрного права з підстав, викладених нижче.

Насамперед, названа підгалузь має властивий лише їй предмет правового регулювання, що виділяється в межах предмета аграрного права, – відносини щодо забезпечення соціального розвитку села. На переконання А.М. Статівки, ознаками соціального розвитку села є наступні: а) це комплекс соціальних відносин, що пов'язані з облаштуванням сільських територій, створенням соціальної інфраструктури, матеріальним і соціальним забезпеченням достатнього рівня життя сільського населення; б) вільний розвиток сільського мешканця; в) використання соціальних стандартів, що відповідають сучасному розвитку суспільства. Звідси дослідник пропонує соціальний розвиток села визначати як комплекс суспільних відносин, які виникають у зв'язку з облаштуванням сільських територій, соціальним і матеріальним забезпеченням достатнього життєвого рівня сільського населення на рівні стандартів сучасного розвитку суспільства, а також вільним розвитком кожного селянина, що передбачає задоволення його потреб матеріального, морального, духовного та фізичного характеру [4, с. 397].

Відносини із соціального розвитку села як предмет права соціального розвитку села носять комплексний характер, й до них О.В. Гафурова пропонує включати відносини щодо: збереження сільської поселенської мережі;

здійснення державної підтримки розвитку депресивних сільських територій та трудонедостатніх населених пунктів; створення умов для збереження та розвитку малих, віддалених сільських поселень і територій, які мають окремий статус (гірських та Поліських населених пунктів); державної підтримки підприємництва, особистих селянських господарств, сільського (зеленого) туризму; соціального переоблаштування села; розвитку фізичної культури і спорту, культурної діяльності у сільській місцевості; медичного обслуговування сільських мешканців тощо [5, с. 92].

Дещо по-іншому соціальні сільські відносини групує А.М. Статівка, який зазначає, що з їх комплексу необхідно виділити тісно пов'язані між собою види соціальних відносин щодо: 1) соціально-трудоного розвитку села; 2) соціально-побутового розвитку села; 3) соціального забезпечення сільського населення; 4) здійснення соціального обслуговування [2, с. 42–46].

Звідси – названі відносини властиві саме праву соціального розвитку села й не притаманні як іншим галузям права, так й іншим підгалузям аграрного права. Можна погодитися з О.Г. Бондарем у тому, що це комплексна група суспільних відносин, яку в узагальненому вигляді можна визначити як відносини, пов'язані зі створенням сприятливих умов для гідного життя та всебічного розвитку людей, які проживають чи працюють на селі [6, с. 68].

Щодо правових інститутів, то у складі права соціального розвитку села виділяється їх значна кількість. Так, наприклад, О.В. Гафурова вказує про існування таких правових інститутів: (а) облаштування сільських територій; (б) задоволення соціально-побутових потреб селян; (в) розробки та реалізації державних і місцевих цільових програм для села; (г) фінансування соціального розвитку села; (д) компетенції органів місцевого самоврядування на сільських територіях тощо [7, с. 70].

На переконання О.Г. Бондаря, до складу розглядуваної підгалузі слід включати такі правові інститути, що містять: а) норми-принципи та вихідні засади; б) норми, що регулюють порядок розробки та реалізації державних та місцевих цільових соціальних програм для села; в) норми, що закріплюють джерела фінансування соціального розвитку села (у тому числі щодо інвестиційної діяльності у цій сфері); г) норми, що визначають правовий режим об'єктів соціальної сфери села; д) норми, що регулюють соціально-трудоі відносини (у тому числі щодо створення сприятливих і безпечних умови праці на селі та забезпечення зайнятості сільського населення); е) норми щодо забезпечення освітянських, наукових і науково-технічних потреб села; ж) норми, що забезпечують право селян на охорону здоров'я та належне медичне і спортивно-оздоровче обслуговування; з) норми щодо реалізації права сільських мешканців на участь у культурному житті (користування

зкладами культури, доступ до культурних цінностей тощо); и) норми, що регулюють побутове обслуговування селян; к) норми, покликані врегулювати відносини щодо соціального обслуговування окремих (особливо вразливих) категорій сільського населення; л) норми, що визначають способи захисту, гарантії соціальних прав та законних інтересів селян [6, с. 69].

В.В. Латишева зазначає, що до складу зазначеної підгалузі слід включати такі правові інститути: (а) житлово-комунального господарства на селі; (б) медичного та фізкультурно-спортивного обслуговування сільських жителів; (в) забезпечення культурно-побутових умов проживання у сільській місцевості; (г) надання освіти на селі; (д) будівництва та ремонту шляхів із твердим покриттям у сільській місцевості [8, с. 113–114].

Розглядуваній підгалузі аграрного права притаманні й специфічні принципи правового регулювання. Так, в аграрно-правовій літературі називаються такі основні принципи правового регулювання соціального розвитку села: (а) встановлення достойних умов життя сільського населення; (б) соціальної рівності; (в) соціальної справедливості; (г) соціальної відповідальності; (д) державної підтримки соціального розвитку села; (е) сталого соціального розвитку сільських територій й сільського населення; (ж) адресної підтримки населення по наданню соціальних послуг, соціальної допомоги, соціального обслуговування [9, с. 102–105; 10, с. 76; 11, с. 56]. А.М. Статівка зазначає про наступні спеціальні принципи соціального розвитку села: (а) пріоритетності соціального розвитку сільських територій; (б) протекціонізму соціального розвитку села; (в) поєднання місцевих і державних інтересів щодо соціального розвитку села; (г) управління розвитком сільських територій; (д) взаємної соціальної відповідальності громадян, суспільства та держави за послідовний розвиток соціальної сфери села; (е) здійснення судового захисту соціальних прав селян, сільських громад [2, с. 51–55].

А В.В. Латишева загалом вказує, що характерною рисою розглядуваної підгалузі аграрного права є наявність загальних норм права, які, зокрема, покликані забезпечувати державну підтримку розвитку соціальної сфери села [8, с. 114].

Таким чином, право соціального розвитку села є підгалуззю аграрного права, оскільки відповідає критеріям виокремлення підгалузей права, оскільки: (1) має властивий лише їй предмет правового регулювання, що виділяється в межах предмету аграрного права, це відносини щодо забезпечення соціального розвитку села, тобто відносини, пов'язані зі створенням сприятливих умов для гідного життя та всебічного розвитку людей, які проживають чи працюють на селі; (2) об'єднує значну кількість

правових інститутів, серед яких можна виділити і інститут загальних засад правового регулювання соціального розвитку села; (3) має специфічні принципи правового регулювання, а також включає загальні норми права.

Література

1. Багай Н.О. Розвиток науки аграрного права України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Н.О. Багай. – Львів, 2002. – 243 с.
2. Статівка А.М. Організаційно-правові питання соціального розвитку села в Україні : монографія / А.М. Статівка. – Х. : Право, 2007. – 208 с.
3. Актуальні питання аграрного права України: теорія і практика : монографія / А.М. Статівка, В.Ю. Уркевич, В.М. Корнієнко та ін. – Х. : Вид-во «ФІНН», 2010. – 240 с.
4. Статівка А.М. Про поняття і принципи соціального розвитку села в Україні / А.М. Статівка // Актуальні питання реформування правової системи України : Зб. ст. за матер. V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Луцьк, 30–31 травня 2008 р. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2008. – С. 386–389.
5. Гафурова О.В. Загальна характеристика відносин у сфері соціального розвитку села / О.В. Гафурова // Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних відносин і природокористування в Україні та країнах СНД: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (10–11 вересня 2010 р., м. Луцьк). – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2010. – С. 90–93.
6. Бондар О.Г. До питання про зміст інституту правового регулювання соціального розвитку села / О.Г. Бондар // Правові проблеми залучення інвестицій у сільське господарство та соціальну сферу села : матер. міжнар. наук.-практ. конф. – К. : ІДП НАН України, 2007. – 67–70.
7. Гафурова О.В. До визначення інституту соціального розвитку села / О.В. Гафурова // Аграрне право як галузь права, юридична наука і навчальна дисципліна: матер. Всеукр. круглого столу (25 травня 2012 р.). : зб. наук. пр. – К. : Видавничий центр НУБіП України, 2012. – С. 69–72.
8. Латишева В.В. До питання формування правового інституту та інституту законодавства житлово-комунального господарства на селі / В.В. Латишева // Проблеми розвитку аграрного та земельного права України : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (25 травня 2011 р., м. Київ). – К. : Вид-во географ. літератури «Обрії», 2011. – С. 113–115.
9. Чичкин А.В. Некоторые вопросы правового регулирования социального развития села / А.В. Чичкин // Аграрное и земельное право. – 2006. – № 2. – С. 102–105.
10. Ващишин М.Я. Правові засади соціального розвитку села / М.Я. Ващишин // Правові проблеми залучення інвестицій у сільське

господарство та соціальну сферу села : матер. міжнар. наук.-практ. конф. – К. : ІДП НАН України, 2007. – С. 75–78.

11. Правовые проблемы обеспечения устойчивого развития сельских территорий и эффективного функционирования агропромышленного комплекса / И.П. Кузьмич и др. – Минск : Бизнесофсет, 2013. – 480 с.

Чабаненко, М.М. Право соціального розвитку села як підгалузь аграрного права [Текст] / М.М. Чабаненко // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. / Ред.кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; За ред.: В.С. Венедіктова, А.М. Куліша. - Суми : СумДУ, 2014. - С. 100-104.